

- <http://bintel.com.ua/uk/article/09-18-De-Occupation/>; Розумний М. М. Виклики національного самовизначення : монографія / М. М. Розумний. – К. : НІДС, 2016. – 196 с.; Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / Упор. П. Гай-Нижник. – К.: «МП Леся», 2016. – 352 с.; Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: Монографія. Харків: ФОП Павленко О.Г., 2015; Світова гібридна війна: український фронт: монографія. За заг. ред.В.П.Горбуліна. – К.: НІДС, 2017. – 496 с.; Хоменський П. Україна є лінією фронту боротьби за свободу в Європі // Зовнішні справи. – 2015. – № 10.
2. Відомість про результати Всеукраїнського референдуму, 1 грудня 1991 р. // Центрльний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1. – Оп. 28. – Спр. 144. – Арк. 6.
 3. Портал неполітичних новин Донеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ngo.donetsk.ua/articles/zvidki-vzyalis-prorosiyski-nastroyi-u-donecku-istorichniy-ekskurs>
 4. Кульчицький С., Якубова Л. Донеччина і Луганщина у XVII–XXI ст.ст.: історичні фактори й політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі. — К.: Інститут історії України НАН України, 2015. — С. 741.
 5. Там само. — С. 728.
 6. Там само. — С. 729.
 7. Портал неполітичних новин Донеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ngo.donetsk.ua/articles/zvidki-vzyalis-prorosiyski-nastroyi-u-donecku-istorichniy-ekskurs>
 8. Смолій В., Якубова Л. Донеччина і Луганщина: місце в модерному українському національному проєкті. Аналітична доповідь / Відповідальний редактор В. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 53.

УДК 629.75/.77(477.75)"1950/1953":351.79

Сацький П. В.

БУДІВНИЦТВО КАНАЛІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА РОЗПОДІЛУ КОМПЕТЕНЦІЙ (1950-1953 рр.)

У статті досліджується проблема розподілу компетенцій між владними інституціями СРСР і УРСР у процесі будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів. Дослідження здійснюється в контексті аналізу особливостей адміністративної системи СРСР у процесі мобілізації ресурсів з метою реалізації масштабного будівельного проєкту, який отримав статус «будівництво комунізму». Незважаючи на пріоритетність такого будівництва у політиці СРСР, вже в перший рік будівництва відчуються перебої в постачанні кваліфікованими кадрами, трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами. У процесі розподілу компетенцій між інституціями СРСР і УРСР найбільшу ефективність виявили українські республіканські інституції. Зокрема, у проєктах постанов Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) українські республіканські інституції намагалися нормативно фіксувати розширення своїх компетенцій. Таким чином урядове і партійне керівництво УРСР намагалось розширювати свої компетенції як в управлінні підприємствами на території республіки, так і територіальні компетенції, поширюючи їх на Крим.

Тотальна централізація й державне адміністрування системи управління соціально-економічними процесами в СРСР пізньосталінського періоду обумовлювали необхідність регламентувати повноваження управлінських інституцій та їх компетенцій регулярно і, фактично, «в ручному режимі». Перерозподіл повноважень між радянськими, партійними та урядовими органами й організаціями відбувався постійно у відповідності до викликів соціально-

економічної ситуації чи розгортання чергового масштабного проекту. До труднощів неповороткої та громіздкої системи управління в Радянському Союзі додавалось тотальне одержавлення засобів виробництва, що ускладнювало можливості для обрахунків ефективності й рентабельності тієї чи іншої управлінської структури. Труднощі часто виникали також у питаннях територіального розподілу компетенцій між партійними і радянськими та урядовими структурами, що виявилось, зокрема, під час будівництва Південно-Українського та Північно-Кримського каналів у 1950–1953 рр. Особливо гостро ці труднощі постали в процесі фактичного господарського освоєння територій, котрими було заплановано прокладання траси каналів й на яких планувалося збудувати систему зрошування задля забезпечення умов розвитку сільського господарства у південних районах УРСР (в межах до 1954 р.) і північних районах Криму. Тобто, фактично, необхідно було на територіях, які не мали належної ресурсної бази, ні матеріальної, ні людської, ні технологічної, ні адміністративної, забезпечити передумови для розгортання активного розвитку сільського господарства та промисловості. Базою для здійснення такої політики стає територія УРСР із якої відбувається спрямування матеріальних, технічних, трудових, інженерно-технічних та адміністративних ресурсів на будівництво Каховської ГЕС і Південно-Українського та Північно-Кримського каналів. Будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування південних районів України і північних районів Криму мало здійснювати Головне Управління «Укрводбуд» Міністерства бавовництва СРСР. Компетенції із забезпечення цього будівництва відповідними ресурсами фіксує за собою Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У, готуючи проекти постанов Ради Міністрів СРСР.

Оскільки нині важливим і актуальним є питання інтеграції Криму із Україною у період до 1954 р., то проблематика адміністрування масштабних будівельних проектів, які здійснювалися охоплюючи території УРСР і Криму розкриває один із найважливіших аспектів процесу інтеграції. Адміністрування будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів і системи зрошування південних районів України і північних районів Криму висвітлено в науковій літературі фрагментарно [1; 2]. Проблематика розподілу компетенцій між партійними й урядовими інституціями загальносоюзного і республіканського рівня у процесі реалізації цього проекту, здебільшого, лишилась поза увагою дослідників.

Отже, метою роботи є аналіз проблеми розподілу компетенцій між партійними і управлінськими інституціями в СРСР пізньосталінського періоду у процесі будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів і значення цієї проблеми в процесі соціально-економічної інтеграції Криму із Україною.

Ключове значення у процесі будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів було кадрове забезпечення. Зокрема, у проекті постанови Ради Міністрів СРСР, надісланому на ім'я Заступника Голови Ради Міністрів СРСР і Голови Держплану СРСР М. З. Сабурова за підписом Голови Ради Міністрів УРСР і Першого Секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова 8 вересня 1951 р. було зафіксовано зобов'язання Ради Міністрів УРСР по сприянню будівництву Південно-Українського і Північно-Кримського каналів. Зокрема, дозволити Раді Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У в 1952 р. направити на роботу в «Укрводбуд» 300 чоловік інженерно-технічного складу і 3 тисячі кваліфікованих робітників-будівельників із підприємств, які розташовано на території УРСР [6, арк. 101]. Тобто, керівництво УРСР фіксувало за собою компетенцію кадрового забезпечення будівництва, а також слід звернути увагу на формулювання, що цих працівників планувалося направляти із підприємств на території УРСР. Оскільки на території УРСР було розташовано підприємства як республіканського так і союзного підпорядкування, то, відповідно, дане положення проекту постанови передбачало здійснювати набір кадрів на підприємствах не залежно від підпорядкування. Також, зобов'язання здійснювати функцію по набору працівників було передбачено за Радою Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У, відповідно, це мав бути оргнабір, саме у такому порядку набір працівників на будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів і здійснювався, тому ключову роль у здійсненні такого набору відігравали структури правлячої партії. ЦК КП(б)У згідно зі Статутом ВКП(б) мала

компетенцію здійснювати координацію партійно-організаційної роботи на усіх підприємствах на території УРСР не залежно від їх підпорядкування. Отже, партійне та урядове керівництво УРСР отримували змогу в рамках сприяння будівництву Південно-Українського і Північно-Кримського каналів поширювати свою компетенцію по роботі із кваліфікованими кадрами на підприємства усіх форм підпорядкування на території республіки тим самим розширюючи суверенітет керівництва УРСР.

У проекті постанови також визначалися компетенції урядових структур УРСР, зокрема, Ради Міністрів. Зокрема, передбачалося дозволити Раді Міністрів УРСР у 1952 р. розпочати переселення колгоспів, колгоспників, підприємств і приватних осіб із зон затоплення чаші водосховища на річці Молочній і по трасі Південно-Українського каналу за рахунок коштів, які виділено «Укрводбуду» [6, арк. 101]. Із даного положення видно, що керівництвом УРСР на 1952 р. було виявлено прагнення забезпечити незворотність процесу будівництва й прискорити його, здійснюючи підготовку до виконання основних робіт по будівництву каналу. Слід звернути увагу на той фактор, що «Укрводбуд» мав у розпорядженні власні фонди, які, очевидно, було розписано безпосередньо для освоєння ним, тобто, без участі Міністерства бавовництва СРСР, до структури якого він належав як Головне Управління. Як зазначалося у зверненні Начальника «Укрводбуду» А. Бочкіна і Начальника Політвідділу М. Штефана до Секретаря ЦК ВКП(б) Г. Маленкова від 31 січня 1952 р., що Міністерство бавовництва СРСР не вирішує належним чином питання із наділенням будівництва матеріальними ресурсами, фінансами і кадрами і не має змоги ці питання вирішувати [7, арк. 126]. У даному разі мова йшла, очевидно, про фінансові фонди, які не мали відношення до виділених на підставі нормативних рішень Ради Міністрів СРСР, оскільки вони розподілялися через Міністерство фінансів СРСР. У свою чергу, Рада Міністрів УРСР, за якою у проекті постанови було передбачено повноваження розпочати переселення населення і підприємств та колгоспів із зон затоплення, виявляла прагнення отримати компетенцію розпоряджатися доволі не малими фінансовими фондами, виділеними із бюджету СРСР для «Укрводбуду». На 1952 р. на освоєння при будівництві Каховської ГЕС і Південно-Українського й Північно-Кримського каналів передбачалося 440 млн. рублів [9, арк. 73]. Отже, розпис освоєння загальної суми, виділеної для «Укрводбуду» здійснювався також за ініціативою і участю керівництва УРСР.

Потребує уваги пункт проекту постанови Ради Міністрів СРСР, направленою Радою Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У на ім'я Заступника Голови Ради Міністрів СРСР М. Сабурова, про накладення зобов'язання на Раду Міністрів УРСР і Кримський облвиконком повністю забезпечити будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів місцевими будівельними матеріалами [6, арк. 101]. Отже, зобов'язання Кримського облвиконкому в даному разі виходили із попередніх його зобов'язань по участі у забезпеченні цього будівництва. Під місцевими матеріалами малися на увазі ті, які вироблялися у межах УРСР і Кримської області відповідно. При цьому, мова йшла не лише про підприємства республіканського підпорядкування, а і союзного. Питання про забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів місцевими будівельними матеріалами підприємствами союзного підпорядкування, які розташовано на території УРСР, підіймалося іще у жовтні 1950 р. Зокрема, на нараді в ЦК КП(б)У 10 жовтня 1950 р. Заступник Голови Ради Міністрів УРСР Л. Корнієць заявляв, що підприємства Міністерства промисловості будівельних матеріалів СРСР мають великі виробничі потужності, які не використовуються. Відповідно, слід поставити питання перед Держпланом СРСР щоб ці потужності підприємств союзного підпорядкування, які виробляють місцеві будівельні матеріали, було задіяно для забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та Каховської ГЕС [10, арк. 44]. Отже, слід зробити висновок про не високий рівень ефективності вертикального управління союзним міністерством підприємствами не давав змоги у повній мірі використовувати потужності цих підприємств, які працювали на території УРСР і використовували місцеву сировину й трудові ресурси і використовувати продукцію цих підприємств на території республіки. Фактично, міністерство, якому ці підприємства підпорядковувалися, показувало не здатність оперативно розпоряджатися

наявними у його підпорядкуванні потужностями й ресурсами. Для керівництва УРСР будівництво загальносоюзного масштабу на території республіки відкривало можливості забезпечити для себе можливість оперативного управління на підприємствах союзного підпорядкування, які виробляли місцеві будівельні матеріали. Завдяки партійним структурам КП(б)У, котрі мали змогу контролювати роботу усіх підприємств на території республіки на підставі Статуту ВКП(б), була змога забезпечити завантаження вільних виробничих потужностей цих підприємств і спрямувати продукцію на будівництво. Тому і в питанні забезпечення «будівництва комунізму» місцевими будівельними матеріалами, а саме вони складали більшість потреб будівництва у матеріальному забезпеченні, керівництво УРСР здобувало для себе у значній мірі суверенізацію від союзного управління й намагалося зафіксувати у проектах постанов Ради Міністрів СРСР своє право розпоряджатися виробничими потужностями, які мали союзне підпорядкування.

Слід звернути увагу також на позицію у проекті постанови щодо зобов'язання Кримського облвиконкому також забезпечувати будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів місцевими матеріалами. Із місцевих матеріалів, які вироблялися в Кримській області, у офіційній переписці найчастіше фігурувало питання Кримського заводу стіно матеріалів (Октябрський район), який виробляв блоки ракушняка для будівництва. Керівництвом УРСР, зокрема, Заступником Голови Ради Міністрів А. Барановським, ставилось питання про будівництво цього заводу (очевидно, малося на увазі його реконструкція й розширення потужностей), оскільки продукція цього заводу була необхідною для будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів [3, арк. 121–122]. З приводу забезпечення реконструкції цього заводу до Ради Міністрів УРСР звертався Перший Секретар Кримського обкому ВКП(б) Л. Мезенцев [5, арк. 79] і на цій основі між Радою Міністрів УРСР і Кримським обласним керівництвом відбувалося налагодження тісних господарських зв'язків. Власне, для кримського керівництва співпраця із керівництвом УРСР була більш ефективною ніж із керівництвом РРФСР (яке мало бути ланкою у зв'язку між радянським та партійним керівництвом Кримської області й Держпланом СРСР, котрий мав затвердити виділення коштів на будівництво цього заводу). Ефективність співпраці керівництва Кримської області із керівництвом України пояснюється тим, що Рада Міністрів УРСР активно відстоювала питання розвитку будівельної промисловості Криму, спираючись на потреби у її продукції будівництва Південно-Українського та Північно-Кримського каналів. Таким чином, керівництво УРСР встановлювало де-факто й намагалося закріпити завдяки проектам постанов Ради Міністрів СРСР своєрідну «опіку» над соціально-економічним життям Криму, сприяючи розвитку півострова і це відображалось у нормативному забезпеченні «будівництва комунізму», а саме такий статус мало будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів.

Проектом постанови було передбачено також зобов'язання для Міністерства промисловості будівельних матеріалів СРСР збудувати в Запорізькій і Херсонській областях два заводи з виробництва силікатної цегли потужністю 50 млн. штук на рік [6, арк. 102]. Керівництво УРСР проводило роботу по нарощуванню виробництва будівельних матеріалів на території республіки, оскільки будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування на півдні України і півночі Криму, передбачало подальше освоєння цих територій.

Освоєння зрошуваних територій передбачало будівництво поселень і облаштування інфраструктури, а тому виникала необхідність значних обсягів будівництва. У звіті Начальника «Укрводбуду» А. Бочкіна зверталась увага, що 6 березня 1951 р. у постанові Ради Міністрів УРСР було передбачено здійснення розробки районного планування і розміщення по трасі Південно-Українського і Північно-Кримського каналів робітничих поселень, благоустрою цих поселень, їх електрифікації тощо. Також, передбачалось забезпечення «Укрводбуду» проектами промислових споруд, соціально-побутових і культурних споруд, зобов'язання по проектному забезпеченню цього напрямку покладалось на Раду Міністрів УРСР і Кримський облвиконком [4, арк. 116]. Отже, у планах було створення робітничих поселень із яких, у перспективі, мали поставати населені пункти по госпродарському освоєнню майбутніх зрошуваних територій. Ці

плани давали змогу Раді Міністрів УРСР давали змогу мобілізувати проектні організації республіки під її кураторством, а також розширювати проектні організації, які були в наявності на території УРСР. Питання щодо забезпечення проектами будівництва на території Криму Кримським облвиконкомом також, згідно із постановами як Ради Міністрів УРСР від 6 березня 1951 р. так і проектом постанови Ради Міністрів УРСР, надісланим Радою Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У, бралось під «опіку» керівництвом УРСР. За свідченнями А. Бочкіна проектні організації знаходилися в Києві й були віддалені від будівництва, що, за свідченням Начальника «Укрводбуду», призводило до численних помилок у проектній документації. Забезпечення проектною документацією будівництва промислових і цивільних будов, районного планування поселень тощо обуло покладено на Управління у справах архітектури при Раді Міністрів УРСР. Планування це Управління мало здійснювати по усій трасі Південно-Українського і Північно-Кримського каналів [4, арк. 105–106]. Таким чином, Радою Міністрів УРСР було цілковито монополізовано проектне забезпечення будівництва цивільних споруд і районування проектованих до розвитку територій у тому числі й Криму. За заявою А. Бочкіна це управління протягом 1951 р. не здійснювало роботи по проектному забезпеченню будівництва цивільних будов, соціально-культурних споруд тощо. Свідчення А. Бочкіна, очевидно, носило емоційний характер, оскільки протягом року відбувалося будівництво цивільних об'єктів, при тому, затримки із реалізацією проектів за свідченням А. Бочкіна і Начальника політвідділу «Укрводбуду» М. Штефана із-за того, що Міністерство бавовництва СРСР затримувало затвердження проектної документації. Так, протягом 1951 р. до цього міністерства було представлено 51 проект по об'єктам підготовчих робіт. Із них було затверджено лише 14, а 5 повернуто на доопрацювання, решта 32 проекти взагалі не було розглянуто [7, арк. 127]. Тобто, із підготованих й наданих проектів більшість із розглянутих було затверджено, проте, із числа поданих більшість проектів міністерством не було розглянуто. Необхідно зазначити, що в період початку 1952 р. навколо будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів розгортається фактичний пошук винних у затримці будівництва. Тому й свідчення Начальника «Укрводбуду» часто носять суперечливий характер. Проте, головне, слід звернути увагу, що і у питанні проектного забезпечення керівництво УРСР нормативно фіксує за собою компетенцію по його реалізації у тому числі й на території Кримської області.

Питання будівництва шосейних доріг проектом постанови було визначено як таке, що належить винятково до компетенції республіканського керівництва УРСР. Це питання покладалось на Головне Дорожнє Управління при Раді Міністрів УРСР, на яке покладалось зобов'язання по створенню чотирьох машинно-дорожніх станцій на території УРСР, а в Криму облвиконком мав утворити одне машинно-дорожнє управління [6, арк. 102]. Будівництво доріг у зоні спорудження об'єктів Південно-Українського і Північно-Кримського каналів мало в цілому локальне значення, оскільки, здебільшого, ці дороги мали сполучати робітничі поселення, які будувалися по трасі каналів, із вже існуючими трасами. Проте, необхідно відзначити, що будівництво мережі доріг у зоні господарського освоєння півдня України і півночі Криму закладало основи інфраструктурної цілісності цього регіону. Дорожнє будівництво місцевого значення на території Криму часто здійснювалося Радою Міністрів УРСР як у ситуації із спорудженням дороги до Кримського заводу стіно матеріалів, на капітальну реконструкцію якої було виділено Радою Міністрів УРСР 55 тис. рублів, проте їх освоєння можна було розпочати лише після експертного підтвердження запасів сировини на цьому заводі [8, арк. 64]. Отже, і у питанні дорожнього будівництва на території Кримської області Рада Міністрів УРСР, фактично, тримала «опіку» в питанні забезпечення необхідних ресурсів.

Варто звернути увагу на пункт проекту постанови Ради Міністрів СРСР, підготованого Радою Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У, який передбачав надати «Укрводбуду» в оренду до завершення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів недобудовані будинки культури в Джанкої Кримської області та селі Василівка Запорізької області. Це зобов'язання було покладено на Раду Міністрів УРСР і Кримський облвиконком [6, арк. 105]. «Укрводбуд» мав завершити будівництво цих будинків культури і використовувати їх для працівників будівництва. У даному разі було очевидним прагнення Ради Міністрів УРСР

здійснити завершення будівництва цих клубів за рахунок фондів із союзного бюджету, які виділялися для «Укрводбуду».

Таким чином, у ході будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів протягом 1950–1953 рр. Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У виявили значну зацікавленість у реалізації цього проекту. Виявляючи зацікавленість керівництво УРСР демонструє значну ефективність у сприянні «будівництву комунізму», а саме такий статус мало будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, розширюючи межі своїх компетенцій, зокрема, інституційно, на підприємства союзного підпорядкування на території УРСР. Також, Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У в командно-адміністративній системі управління в СРСР успішно розширюють свою самостійність у прийнятті управлінських рішень в межах республіки. Крім того, керівництво УРСР активно розширює територіальні межі своєї компетенції, зокрема, на Кримську область, яка перебувала до 1954 р. в складі РРФСР, виявляючи свою більшу ефективність у реалізації проектів на території області ніж Рад Міністрів РРФСР і загальносоюзні міністерства.

Дослідження інституційного розподілу компетенцій у реалізації як загальносоюзних програм, так і програм місцевого значення в південних районах України і в Криму у пізньосталінський період відкриваються можливості для більш цілісного розуміння процесу інтеграції Криму із Україною.

SUMMARY

The article explores the problem of the competences distribution between the power institutions of the USSR and the Ukrainian SSR during the construction of the South Ukrainian and North-Crimean canals. The research is carried out in the context of the analysis of the USSR's administrative system peculiarities in the process of mobilizing the resources for the implementation of the large-scale construction project that received the status of "building communism". Despite the priority of such construction in the policy of the USSR, in the first year of construction there were interruptions in its provision with qualified personnel, labor, material and financial resources. In the process of distribution of competences between the institutes of the USSR and the Ukrainian SSR, the most effective were the Ukrainian republican institutions. When drafting the resolutions of the Council of Ministers of the USSR and the Central Committee of the CPSU (b), on the basis of which the construction of the South-Ukrainian and North-Crimean canals was to be carried out, they fixed numerous obligations for the provision of labor resources, building materials, etc. Thus, the government and party leadership of the Ukrainian SSR tried to expand their competences both in the management of the enterprises in the territory of the republic, and territorial competences, extending them to the Crimea.

Keywords: construction of the South Ukrainian and North-Crimean canals, the Council of Ministers of the USSR, the Communist Party (Bolsheviks) of the Ukrainian SSR, the Office of Architecture at the Council of Ministers of the USSR, General Directorate "Ukrvodstroy" of the Ministry of Cotton Growing of the USSR

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочкин А. С водой как с огнем (рассказ гидростроителя) / А. Бочкин. – М. : Издательство «Советская Россия», 1978. – С. 51–53.
2. Зарубаев Н. В. Великие преобразования на юге Украины и в северном Крыму / Н. В. Зарубаев. – Ленинград: Ленинградское газетно-журнальное и книжное издательство, 1952. – 108 с.
3. Министру промышленности строительных материалов УССР тов. Шинкареву А. Ф., Заместителю Председателя Госплана Совета Министров УССР тов. Новикову А. Г. (від) Заместителя Председателя Совета Министров УССР А. Барановського. 14/VIII.1951 // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 3121.
4. О ходе строительства Южно-Украинского канала и мерах, обеспечивающих выполнение производственного плана в 1952 году. А. Бочкин. 12.11.1952 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.

5. Председателю Совета Министров УССР тов. Коротченко Д. С. (від) Секретаря Крымского обкома ВКП(б) Л. Мезенцева. 21 июля 1951 г. // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 3121.
6. Проект постановления Совета Министров Союза ССР «О мерах оказания помощи в проектировании и строительстве Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов». Направлено Сабурову М. З. (від Голови Ради Міністрів УРСР Д. Коротченка, Секретаря Центрального Комітету КП(б) України Л. Мельникова. 8 вересня 1951. – П. С.) // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 905.
7. Секретарю ЦК ВКП(б) Г. Маленкову (від) Начальника строительства Южно-Украинского и Северо-Крымского канала А. Бочкина, Начальника политотдела строительства М. Штефана. 31.I.1952 // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.
8. Совету Министров Украинской ССР, товарищу Барановскому А. М. (від) Заместителя Министра промышленности строительных материалов Украинской ССР Н. Лысенко. 11 июля 1952 // ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 5687.
9. Справка о ходе строительства Южно-Украинского канала и Каховской гидроэлектростанции. (Від) Зав. отделом ЦК КП(б)У по строительству и стройматериалам Мацуї П. А. 15 февраля 1952 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.
10. Стенограмма совещания (в ЦК КП(б)У. – П. С.) по рассмотрению и подготовке проекта постановления Совета Министров СССР «О строительстве Каховской гидроэлектростанции на р. Днепре, Южно-Украинского канала, Северо-Крымского канала и об орошении земель южных районов Украины и северных районов Крыма». 10 октября 1950 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 235.

УДК 94(47+57)«18/19»

Чернікова Н. С.

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ О. О. БОБРИНСЬКОГО НА ПОСАДІ ПРОВОДИРЯ ПЕТЕРБУРЗЬКОГО ДВОРЯНСТВА (1875–1898 рр.)

У статті розглянуто проблеми суспільно-політичного становища помісного дворянства пореформеного періоду в Росії (70–90-ті рр. XIX ст.) крізь призму діяльності графа О. О. Бобринського на посаді проводиря петербурзького дворянства. Визначено ідеологічні орієнтації графа у пошуках шляхів збереження панівного становища вищого стану в соціальній та політичній структурі Російської імперії. Проаналізовано напрями діяльності О. О. Бобринського з метою консолідації помісного дворянства та активного залучення його представників до роботи державного механізму Російської імперії.

У світлі світової та вітчизняної історичної науки особливої актуальності набуває дослідження політичної, соціальної історії крізь призму життя та діяльності окремих осіб, які одночасно виступають як носіями суспільно-історичних подій та процесів, так і їх творцями. В цьому контексті привертає увагу постать графа Олексія Олександровича Бобринського – визначного суспільно-політичного та державного діяча Російської імперії, представника і виразника інтересів помісного дворянства. Початковий етап його діяльності припав на пореформений період (70–90-ті рр. XIX ст.), що позначився трансформаційними процесами в дворянському середовищі, пов'язаними із необхідністю пристосування до об'єктивно-історичних умов та економічних інновацій. Саме в цей період гостро постала проблема взаємовідносин влади і помісного дворянства в умовах політизації суспільства та збереження за його представниками провідної ролі в економічному, політичному, суспільному житті країни.

На сучасному етапі суспільного розвитку сформувалась потреба в критичному переосмисленні багатьох стереотипів, пов'язаних з історією російського дворянства як соціальної та політичної еліти суспільства, що виступало носієм моральних та культурних